

VEZE BOŠNJAKA S MUSLIMANSKIM SVIJETOM U MEĐURATNOM PERIODU: PREGLED BOSANSKOHERCEGOVAČKE ŠTAMPE

Hikmet KARČIĆ
hikmet.karcic@iitb.ba
Institut za islamsku tradiciju Bošnjaka

Amina BEČAR
amina.becar@fin.unsa.ba

SAŽETAK: U ovom radu izvršen je pregled bosanskohercegovačke štampe u periodu između dva svjetska rata s ciljem ukazivanja na relacije koje su Bošnjaci imali s ostatkom muslimanskog svijeta. Porastom intenziteta tih veza i promjenom njihovih uzroka, veze Bošnjaka s muslimanskim svijetom poprimale su sve veći značaj za ovdajne stanovništvo, što se ogleda u njihovom tematiziranju kroz štampu i djela domaćih autora. Kvalitet i stil života modificirani su shodno postojećim prilikama u Bosni i Hercegovini između dva svjetska rata, a da su Bošnjaci postajali sve značajnije figure na javnoj sceni dokazuje njihovo delegiranje na kongresima, težnja napretku i višem obrazovanju te prihvatanje značajnih funkcija i društvenih uloga.

Ključne riječi: međuratni period, islam, Bošnjaci, muslimani svijeta, susreti, obrazovanje, kongresi, putovanja, bosanskohercegovačka štampa

Uvod

Period između dva svjetska rata predstavlja jedno od najinteresantnijih i najturbulentnijih vremena za muslimane Jugoslavije. Međuratni period označava i početak ponovnog uspostavljanja kontakata s muslimanima kako u Evropi, tako i u Turskoj i na Bliskom istoku. Te veze uglavnom bivaju na ličnoj osnovi, a u konsultiranim izvorima uočljiva je želja i oduševljenje bošnjačke javnosti relacijama s muslimanskim svijetom. Ovaj rad ima za cilj predstaviti

pregled prisustva tih veza u bosanskohercegovačkoj štampi. Za potrebe pisanja rada izvršen je pregled sljedećih izvora: *Glasnik, Gajret, Gajret Kalendar, Osvit, Islamski svijet, Islamski glas i Narodna uzdanica* u periodu od 1932. do 1945. godine. Izazovi s kojima su se muslimani susretali u specifičnom državnom okviru, migracije, ekonomsko stanje i opće posljedice Velikog rata samo su neke od karakteristika tog doba i raspravljanih tema koje su svoje mjesto našle kod domaćeg spisateljstva.¹

Razumijevanje prilika u određenom vremenskom i prostornom okviru važan je faktor percepcije u ovom slučaju mladih intelektualaca, istraživača, putnika i radnika. Najintenzivnije veze ostvarivane su kroz studijska putovanja, uglavnom na Univerzitet Al-Azhar u Egiptu, odakle je domaća vjerska inteligencija preuzimala modernističke ideje.

Sadržaj rada kompiliran je na temelju relevantnih izvora tematski usko vezanih za ovo područje,

¹ Ovu temu su tretirali sljedeći autori: Jusuf Ramić u djelu *Bošnjaci na El-Azheru*, Husnija Kamberović u *Hod po trnju – Iz bosanskohercegovačke historije 20. stoljeća*,

Saša Mrduljaš u tekstu "Broj Bošnjaka iz Bosne u Turskoj", Nada Kisić Kolanović u članku "Muslimanska inteligencija i islam u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj",

Zbornik radova sa međunarodne konferencije *Muslimani Jugoslavije nakon Velikog rata: odjeci Mirovnog ugovora iz Saint Germaina 1919.* i dr.

korištenjem bibliotečkog i komparativnog metoda. Rad i istraživanje na ovom polju prožeti su, između ostalog, nastojanjem da razumijemo Božiju mudrost kroz mezhepske, teološke, kulturološke, jezičke, sociološke te brojne druge razlike i shvatimo ih kao svojevrsno bogatstvo ummeta.

Posjete, putovanja i kongresi

Dva ključna događaja koja se tiču susreta Bošnjaka s muslimanskim svijetom jesu dva muslimanska kongresa koja su organizovana u međuratnom periodu. Na oba kongresa bili su prisutni delegati iz Islamske zajednice Kraljevine Jugoslavije.

Muslimanski svijet se tokom historije susretao s raznim izazovima i problemima. Načini odgovaranja na nove pojave zavisili su od ličnih i kolektivnih gledišta, ali su neka pitanja ipak zahtijevala ujedinjene stavove. Na tragu toga, a uzimajući u obzir nove geopolitičke okolnosti koje su nastale ukidanjem Hilafeta, došlo je do ideje da se organizacijom svemuslimanskog kongresa pokuša doći do zajedničkih stajališta u povodu bitnih pitanja za muslimanski svijet. Delegati iz raznih država svijeta pozivani su na slijeđenje principa i postulata kongresima utvrđenih, a važna stavka za naše istraživanje je činjenica da je uloga delegata dodjeljivana i bošnjačkim predstavnicima. U nastavku slijedi kratki prikaz osnovnih tačaka Kongresa muslimana u Jerusalemu iz 1931. godine te Kongresa muslimana u Ženevi 1935. godine.

Na prvom kongresu jerusalemski muftija, Šejh Muhammed el-Husejmi², održao je govor kojim podstiče na buđenje muslimana nakon ratnih posljedica, razdora i klonuća. Podsjetio je prisutne na očuvanje od

predaka preuzetog amaneta. Prije skoro cijelo jedno stoljeće predstavljani su i sada aktuelni problemi poput nedosljednosti, nestalnosti i hitnje da se kraćim putem dođe do cilja koji iziskuje dugoročni napor. Čini se da su već duboko ukorijenjeni svađa, neprijateljstvo i zulum čvrsto stali spram bratstva i zajedništva. Muftija je pozvao na jedinstvo koje podrazumijeva da razlike u mišljenjima, tumačenju vjerovjere i njegovoj primjeni ne budu povod za mržnju, otuđenje i dalji konflikt. Principi i poruke s kongresa univerzalne su prirode te bi od velike važnosti bila njihova primjena u praksi, a naročito na domaćoj sceni. Značajna je i činjenica da je govor s arapskog jezika preveden na bosanski, prvi put u listu *Islamski svijet*, četiri godine nakon njegovog održavanja. (M.M, B.L, 1935:2)

Na drugom kongresu u Ženevi govorilo se na francuskom, turskom i njemačkom jeziku. Govori delegata odnosili su se na zahtjeve za izgradnjom džamija ili su delegati podnosili izvještaje o činjeničnom stanju u svojoj državi. Tako je prof. Muhamed Kantardžić, statističar i sekretar Ulema-Medžlisa u Sarajevu, bio jedan od sedmerice jugoslavenskih delegata na tom kongresu. Tom prilikom je na njemačkom jeziku predstavio sliku života jugoslavenskih muslimana prožetu detaljima o vjerskoj obuci. U izlaganju je spomenuo da 800 000 muslimana ima na raspolaganju 1 500 džamija i oko 900 škola, uz novoosnovanu školu za mlade djevojke muslimanke. Delegat iz Beograda bio je Dervišef. Korkut, glavni urednik *Glasnika I.V.Z.* (Prohić, 1935:3)

Osim veza s muslimanskim svijetom ostvarenih preko učešća na spomenutim kongresima, ključne veze uspostavljali su studenti iz Bosne i Hercegovine koji su odlazili na poznate islamske univerzitete da studiraju i usavršavaju znanje. Svoja iskustva i viđenje su opisivali u jugoslavenskim medijima. Među prvim naslovima lista *Islamski svijet* 1935. godine javlja se nepotpisani

tekst naslovljen "Ezharska ulema". Tekst je izazvao reakciju među čitaocima zbog otvorene kritike uleme ovog poznatog univerziteta.

Nepoznati autor ukazuje na odvažnost pojedinih bosanskih mladića da se zapute na kulturni islamski Istok radi studiranja vjerskih znanosti "bliže izvoru islama", kao i na učestalost takvih slučajeva kako je vrijeme odmicalo. Naglašava kako ga raduje mogućnost da će intelektualci koji znanje steknu u arapskom svijetu po povratku pomoći jačanje islamske misli u svojoj domovini i tako utjeloviti ambasadore islama koji će čuvati i promovirati njegovo učenje. (N.N, 1935:1)

Međutim, kod mlade vjerske inteligencije koja je studirala na Azharu autor primjećuje dvije krajnosti: oni koji su na odgovarajućim položajima, svoje funkcije obnašaju čestito i odgovorno, dok druge karakterišu: lijenost, indolencija, pasivnost (aktivizam, i ako ga ima, destruktivan je), gibet, udaranje na tradiciju, iznuda lične koristi i, naposljetku, želja za visokim pozicijama. Proforsko zvanje takvi smatraju ponižavajućim i odmah po povratku sa studija pretenduju na položaj muftije. (N.N, 1935:1)

Nakon očigledne kritike, u narednom broju, novi tekst o Azharu objavljuje i ovaj put potpisuje Hussein Đozo koji tvrdi da sada, kada je novim ustavom univerzitet postigao zavidne rezultate i na scenu su ponovno stupili red, rad i disciplina, njegovo mišljenje o Azharu biva visoko. Đozine impresije iz Egipta odnosile su se i na moralno i socijalno stanje kairskog stanovništva. (Đozo, 1935:4)

Kao još jedan dokaz postojanja veze između bošnjačkih i drugih muslimana, daljim istraživanjem nalazimo da je u julu 1935. godine bivši egipatski kralj Abbas Hilmi II posjetio Sarajevo. Došao je u pratnji svog tajnika Mehmeda Nijazija, a domaćini su mu bili ugledne Sarajlije Uzeir Hadžihasanović i Mehaga Šahinagić. Tokom posjete sastao se s reisul-ulemom

² Poznat i kao veliki muftija, arapski nacionalista i antisemit koji je propagirao mobilizaciju Bošnjaka u Drugom svjetskom ratu u SS; vidi: Mehmed Handžić, "Palestinski veliki muftija u Sarajevu", *El-Hidaje*, 9, 1942, str 250-252.

Mehmedom Džemaluddin-ef. Čauševićem. (N.N, 1935:5)

Duhovna povezanost s bivšom zajedničkom državom – Osman-skim Carstvom – nastavljena je i tokom međuratnog perioda. Veza s Turskom kao duhovnim centrom vidljiva je iz sljedeća dva primjera. Murteza Karadžuzović piše da je prilikom susreta s fetva-eminom u Istanbulu iznio žal zbog toga što se crnogorskim muslimanima hutbe kazuju na arapskom jeziku koji oni ne razumiju. Tom prilikom Murteza je upitao: “Zar za muslimane, koji nijesu Arapi, ne bi bilo hairnije da su Osmanlije, kad su primili hilafet od Arapa, proglasili i arapski jezik zvaničnim?” na što je fetva-emin odgovorio: “Hutba je ustanovljena radi vaza, a ne radi čitanja. Hutba je dozvoljena na kom bilo jeziku.” (Karadžuzović, 1935:4)

Karadžuzović (1935:4) se referira i na prijem kod halife sultana Mehmeda Rešada, kojem je izložio postignuti uspjeh u vezi s hutbom. Kaže da je halifu “kao dobrog muslimana ovo obradovalo” te je preko njega “isporučio mahsuz selam crnogorskim muslimanima”. Murteza dalje navodi da je 1912. godine, nakon što je postavljen za muftiju u Kraljevini Crnoj Gori, donio odluku da “svi sposobni hatibi pored hutbe na arapskom jeziku drže vazuu-nasihata na našem jeziku, što i dan-danas čine.”

Naredni tekst, nepotpisane autorice, prenosi njene impresije o novoj, ‘reformiranoj’ Turskoj. Ona se miri s činjenicom da Carigrad nije kakvim ga je zamišljala – ovijen u orijentalnu raskoš i ljepote, ali ipak ne skriva čuđenje koje izaziva velika promjena u svega jednoj deceniji. Najzad prihvata činjenicu da i u novom ruhu taj grad plijeni pažnju, pa i da skidanje feredža, čalmi, fesova i čakšira ne skrnavi njegovu zago-netnu dušu. Komentirajući stanje u Istanbulu, autorica konstatuje da se novom ulogom Aja Sofije jednom zauvijek brišu pretenzije određene vjere te da kao takva predstavlja simbol tolerancije Nove Turske.

Najzad, tokom svog boravka i u potrazi za spisateljskim nadahnućem tragala je za orijentalnim obilježjima, pa bi, obrativši se lokalnom stanovništvu, ostala u čudu kako su se brzo odrekli svega što je privlačilo turiste i odisalo sevdahom, ne zamjerivši na pokojem nediskretnom podsmijehu. (N.N, 1935:4)

Jedna od najinteresantnijih ličnosti koja je u međuratnom periodu posjećivala Bosnu i Hercegovinu bio je Šekib Arslan. Bivši je izdavač časopisa *La Nation Arabe* i važio je za jednog od najistaknutijih arapskih nacionalističkih autora. Tekst o njegovom boravku ilustrira pažnju i ugled koji je uživao u Bosni i Hercegovini. Dočekan je s oduševljenjem i ovacijama, “tradicionalnim gostoljubljem i dubokom islamskom svijesti”, pa je, time duboko dirnut, kazao kako će mu boravak ovdje ostati nezaboravan, a bosanske muslimane je okarakterisao kao dobre i čestite. (N.N, 1932:4)

Prilikom posjete nakšibendijskoj tekiji u Travniku, Šekib Arslan je održao govor u kojem skreće pažnju muslimanima koji su na udaru zbog očuvanja tradicije i običaja. Kazao je kako ga raduje što su ustrajni i u tome ih ohrabruje. “Kad napustite svoje običaje, i vi ste iščezli s pozornice života”, centralna je poruka tog govora. (Ibnul-Ajn, 1932:4)

Arslan ističe kako je svojom posjetom samo potvrdio lijepo mišljenje o Bošnjacima i savjetuje ih da ostanu odani državi, jer “Jugoslavija dobro postupa prema svojim muslimanima.” (Ibnul-Ajn, 1932:4)

Kada je Salem-ef. Muftić preselio 1938. godine, Šekib Arslan je poslao pismo Safet-begu Zečeviću, rođaku Salem-ef. Sadržaj pisma ukazuje na poštovanje i povjerenje koje je, po svemu sudeći, bilo uzajamno u njihovom prijateljskom odnosu. Arslan iskazuje veliku žal zbog preseljenja Salem-ef. i kaže da je smrt takve ličnosti gubitak za cijelu Jugoslaviju. Pismo završava molbom da se iskreno saučestće prenese njegovim bližim srodnicima. (N.N, 1938:236)

Islamski glas 1936. godine donosi putopis Šemsudina Sarajlića pod naslovom “Malo po Istoku”, u kojem autor pripovijeda svoje putovanje od Egipta do Turske. Sarajlić detaljnije opisuje doček u Azharu te dojam koji je na njega ostavila džamija Mesdžidu Rufai i njen vrsni hatib, kao i primjetne razlike štovalaca raznih mezheba a ipak u istim safovima ujedinjenih u jednome – pokornosti Bogu. Sljedeća destinacija u putopisu je Palestina i obilazak mezara Musaa, a.s., Mrtvog mora, Jordana, prelazak u Transjordaniju, Jerihod, kao i posjeta mezara hazreti Merjeme. Autor piše o drastičnim razlikama između Tel Aviva i Jafe, zatim opisuje posjetu Bejrutu i Šamu gdje nailazi na zemljaka iz Prijepolja, sahadžiju Murat-bega Hanića. Putopis je prožet i nezaobilaznom posjetom Turskoj i autorovim divljenjem Izmiru, Carigradu i Adani, krajevima u kojima Sarajlić ponovno nailazi na zemljake koji su tamo privrednici, pravnici i pukovnici. Zemlje koje je proputovao su dosta drukčije od njegove domovine, ali posjetiocima garantuje da se neće pokajati ukoliko odluče obići spomenuto podneblje. (Sarajlić, 1936:4)

Posjete islamskom svijetu razlikovale su se po karakterima, uzrocima i trajanju. Kao preteču turističkih putovanja nalazimo posjetu derviškom redu Mevlevije u Turskoj koju Edhem Mulabdić opisuje u istoimenom tekstu.

“Nađoh se pred lijepom zgradom poput naše šeriatske škole, to je mevlevijska tekija. Uđoh u prostrano predvorje, iz koga se dopire u šire dvorište opasano stupovima i hodnikom s više vrata, što vode u sobe. Na sredini šadrvan, a dvorište puno cvijeća, oleanderi nakrivljeni prema šadrvanu, kao da slušaju žubor njegov.”

Mulabdić ne šteti riječi opisujući prostorije tekije, načine obavljanja namaza, tevhida, nošnju šejhova i njihove čehre, zatim otmjenost, položaje sjedenja i pozdrave. Derviši tog reda su intelektualci, činovnici,

predavači i rijetko ko od njih stalno boravi u tekiji. Tu, kako kaže, dođu da se duhovno okrijepe. U zanosu govora o iščeznuću tekija tokom reformi u Turskoj, Mulabdić nudi slikovit opis pogleda sa Čamlidže – panoramu u kojoj se prepliću Bosfor i Mramorno more sa svojim otocima, Zlatni rog i Carigrad, koji priča zasebnu priču. (Mulabdić, 1934:99.108)

O Bošnjacima koji žive u Turskoj pisao je i Esad-beg Alibegović. Saznajemo da su 'naši' ljudi tamo na značajnim pozicijama, a obavljaju poslove zamjenika šefa generalštaba, ministra narodne odbrane te turskih ambasadora u stranim zemljama. Bošnjaci su mjesto našli i u velikoj narodnoj skupštini, u preduzećima, fabrikama, apotekama, bolnicama, pekarama. (Alibegović, 1938:193-197)

Hifzi Dedić u svojim opažanjima o razvoju turskog grada Eskišehira

piše o njegovom saobraćajnom i industrijskom značaju. Hifzi kaže kako su direktor i uposlenici fabrike 'naši ljudi'. Razvoj industrije nagovještava priliv stanovništva, a više stanovništva zahtijeva jačanje građevinske djelatnosti. Najistaknutija mjesta u privredi i industriji zauzimali su upravo Bošnjaci, ali i kada ne bi bili na visokim pozicijama, Dedić navodi da su ipak imali neku vrstu zaposlenja. (Dedić, 1935:4)

Zaključak

I u najizazovnijim vremenima teško je utoliti glad za znanjem i proširivanjem vidika. Na tragu toga, Bošnjaci između dva svjetska rata našli su se u dalekom i nepoznatom svijetu, tragajući za duhovnom i intelektualnom nadogradnjom. Kroz iskustvo susreta s drukčijim oni razgledaju, kritikuju, imitiraju, uče, istražuju i napreduju. Dio

njih vraća se u Bosnu kako bi naučeno primijenili i prenijeli mladim naraštajima, kao i onima koji nisu u prilici iskusiti isto. Oni drugi ostaju na stranom tlu i tu zavrjeđuju poštovanje, dokazuju se i nižu uspjehe. Bošnjaci putuju, uče jezike, ostvaruju kontakte, učestvuju na značajnim skupovima, zapažaju, pišu, prevode. Njihov glas se čuje i njihovo mišljenje razmatra. Njihova gledišta se mijenjaju pod utjecajem brojnih faktora, sazrijevaju i asimiliraju. Na koncu, zaključujemo da su svoj utjecaj proširili u svim sferama društva i njegovim slojevima, kako domaćeg, tako i stranog. Ovaj rad pokazuje da su Bošnjaci u međuratnom periodu bili skromno povezani s muslimanskim svijetom uglavnom kroz studije i trgovinu. Veze Bošnjaka s muslimanskim svijetom nastavit će se i intenzivirati u decenijama koje dolaze.

Literatura

- “Jedan važan historički govor koji je održan na Sveislamskom kongresu u Jerusalemu, 1931. godine”, *Islamski svijet*, prijevod govora Šejh Muhammed El-Husejnija na bosanski jezik: H. Hfz. M.M., B.L., 146, 1935, str. 2.
- “Na kongresu evropskih muslimana”, *Islamski glas*, prijevod s francuskog: Ahmed Prohić, 9, 1935, str. 3.
- Alibegović, Esadbeg (1938). “Naši u Turskoj”, *Gajret kalendar*, str. 193-197.
- Bandžović, Safet, Iskustva legalizirane “drugosti”: dometi i ograničenja manjinskog statusa muslimana u Jugoslaviji (1919-1941) u Hikmet Karčić (ur.), *Muslimani Jugoslavije nakon Velikog rata: odjeci Mirovnog ugovora iz Saint Germaina 1919*, 2020, Sarajevo: Institut za islamsku tradiciju Bošnjaka.
- Dedić, Hifzi (1935). “Naši u Turskoj – U gradu koji se razvija”, *Islamski svijet*, 133, str. 4.
- Đozo, Husejin (1935). “O Azheri-šerifu”, *Islamski svijet*, 127, str. 4.
- Handžić, Mehmed (1942). “Palestinski veliki muftija u Sarajevu”, *El-Hidajje*, 9, 250-252.
- Ibnul-Ajn (1932). “Neke zanimljivosti iz razgovora sa emirom Šekib Arslanom”, *Islamski svijet*, 6, str. 4.
- Kamberović, Husnija (2011). *Hod po trnju – Iz bosanskohercegovačke historije 20. stoljeća*, Sarajevo: Institut za istoriju.
- Karađuzović, Murteza (1935). “Moja poruka hatibima (Stambol)”, *Islamski svijet*, 131, str. 4.
- Kisić Kolanović, Nada (2004). “Muslimanska inteligencija i islam u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj”, *Časopis za suvremenu povijest*, 36(3), str. 901-938.
- Mrduljaš, Saša (2018). “Broj Bošnjaka iz Bosne i Hercegovine u Turskoj”, *Mostariensia*, 22(2), 149-162.
- Mulabdić, Edhem (1934). “Mevlevije”, *Narodna uzdanica*, str. 99-108.
- N.N., “Ezharska ulema”, *Islamski svijet*, 126, 1935, str. 1.
- N.N., “Nj.V. Misirski khediv Abbas Hilmi II u Sarajevu”, *Islamski svijet*, 151, 1935, str. 5.
- N.N., “Šekib Arslan o rhm. Salem ef. Muftiću”, *Gajret*, 3, 1938, str. 236.
- N.N., “Šekib Arslan u našoj sredini”, *Islamski svijet*, 1, 1932, str. 4.
- N.N., “Što sam vidjela i čula u novoj Turskoj”, *Islamski svijet*, 143, 1935, str. 4.
- Ramić, Jusuf (1997). *Bošnjaci na El Azheru*, Sarajevo: Rijaset Islamske zajednice u BiH.
- Sarajlić, Šemsudin (1936). “Malo po Istoku”, *Islamski glas*, 27, str. 4.

الموجز
حكمت كارتشيتش
أمينة بيتشار

علاقات البشانقة مع العالم الإسلامي بين الحربين العالميتين:
استعراض المطبوعات الصادرة في البوسنة والهرسك

يستعرض هذا المقال المطبوعات الصادرة في البوسنة والهرسك في الفترة بين الحربين العالميتين بهدف الإشارة إلى علاقات البشانقة مع بقية العالم الإسلامي. مع تزايد شدة تلك العلاقات وتغير أسبابها، باتت علاقات البشانقة مع العالم الإسلامي أكثر أهمية بالنسبة للسكان المحليين، وقد تجلّى ذلك من خلال معالجتها في مطبوعات ومؤلفات الكتاب المحليين. وقد تغير نمط الحياة ونوعيتها مع تغير الظروف في البوسنة والهرسك بين الحربين العالميتين، فأصبح البشانقة شخصيات أكثر تأثيراً في المشهد العام، وهذا ما يؤكده إيفادهم للتمثيل في المؤتمرات، وسعيهم للتقدم والاستزادة من العلم والمعرفة، وتوليهم العديد من المناصب القيادية والمهام الاجتماعية.

الكلمات الرئيسية: فترة ما بين الحربين، الإسلام، البشانقة، العالم الإسلامي، اللقاءات، التعليم.

Summary

THE RELATION OF BOSNIAKS WITH THE
MUSLIM WORLD IN THE PERIOD BETWEEN
THE TWO WORLD WARS: A REVIEW OF
BOSNIAN AND HERZEGOVINIAN PRESS

Hikmet Karčić
Amina Bećar

This article presents a review of Bosnian and Herzegovinian press in the period between the two world wars with the aim to shed some light upon Bosniak's relation with the rest of the Muslim world. These relations became more intense in this period for various reasons and were also becoming more significant for the local population which is reflected in the press as well as in the works of local authors. Quality of life and lifestyle were also changing in accordance with circumstances in Bosnia and Herzegovina in the period between the two wars. The fact that the Bosniaks were becoming a significant factor on the public scene is reflected in their participation in congresses, taking up important roles and duties within the society, in their strife towards progress and to attain higher education.

Keywords: period between the two world wars, Islam, Bosniaks, Muslims, meetings, congresses, travels, Bosnian and Herzegovinian press